

Theory / M.T.Crane. – Princeton and Oxford: Princeton Un-ty Press, 2001. – 265 p. *Fernie E.* Who Kills Duncan? // In Search of (Non) Sense. Literary Semantics and the Related Fields and Disciplines / S.Palfrey: 4th International Conference of the International Association of Literary Semantics. Kraków, 12–14 October 2006. – Kraków: The Jagiellonian Un-ty of Kraków, 2006. – P. 30. *Freeman D.* According to my Bond: *King Lear* and Re-cognition / D. Freeman // The Stylistics Reader / J.J.Weber (ed.). – L.: Arnold, 1996. – P. 280–297. *Lakoff G.* More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor / M.Turner. – Chicago; L.: The Un-ty of Chicago Press, 1989. – 230 p. *Ravassat M.* In Search of Meaning – a Diachronic Approach to the Oxymoron in Shakespeare / M. Ravassat. // In Search of (Non) Sense. Literary Semantics and the Related Fields and Disciplines: 4th International Conference of the International Association of Literary Semantics (IALS). Kraków, 12–14 October 2006. – Kraków: The Jagiellonian Un-ty of Kraków, 2006. – P. 66. *Hml:* Shakespeare W. Hamlet // The Complete Works of William Shakespeare / by R.G.White. – In 12 vol. – N. Y.: The Un-ty Society, 1899. – Vol. 11. – P. 25–159. *Rom:* Shakespeare W. Romeo and Juliet // The Complete Works of William Shakespeare / by R.G.White. – In 12 vol. – N. Y.: The Un-ty Society, 1899. – Vol. 10. – P. 38–145. *Tit:* Shakespeare W. Titus Andronicus // The Complete Works of William Shakespeare / by R.G.White. – In 12 vol. – N. Y.: The Un-ty Society, 1899. – Vol. 9. – P. 341–429. *OALD:* Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A.S.Hornby. – 3rd ed. – Longman: Oxford Un-ty Press, 1974. – 1037 p. *BTCCVM:* Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.

ПАВЛЮК О.О.

(Запорізький національний університет)

КОНЦЕПТ ÉGOÏSME У ФРАНЦУЗЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ (НА МАТЕРІАЛІ ВІЛЬНИХ І СТІЙКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТА ПРИСЛІВ'ЇВ)

Ця стаття присвячена аналізу концепту егоїзм. Концепт досліджується за даними французьких лінгвістичних словників. Матеріалом для аналізу виступають вільні та стійкі словосполучення і прислів'я.

Ключові слова: концепт, негативна моральна якість, егоїзм.

Павлюк Е.О. Концепт ÉGOÏSME во французьком языковом пространстве (на материале свободных и устойчивых словосочетаний и пословиц). Статья посвящена анализу концепта эгоизм. Концепт исследуется на основе данных французских лингвистических словарей. Материалом для анализа выступают свободные, устойчивые словосочетания и пословицы.

Ключевые слова: концепт, отрицательное моральное качество, эгоизм.

Pavliuk O.O. A concept of EGOISME in the French language space (based on free and fixed word combinations and proverbs). This article analyzes the concept of egoism. The concept is based on some free and fixed word combinations given in the French linguistic dictionaries.

Key words: concept, negative moral quality, egoism.

Негативна моральна якість людини *égoïsme* виявляється нею стосовно інших заради своїх інтересів, заради себе. Егоїзм проявляється у байдужості, нечуйності, індиферентності, незацікавленості, заради себе, свого спокою, настрою тощо. Іменник *égoïsme* має також спеціальне вживання. Як термін *égoïsme* відомий у філософії, етиці, психології, психофізіології, психоаналітиці. Французький філософський словник подає егоїзм як поведінку того, хто все співвідносить із собою. Як психологічний термін егоїзм позначає тенденцію себе захищати, себе підтримувати, себе розвивати. У цьому значенні егоїзм являє собою лише аспект інстинкту самозбереження. І до того ж він не має пейоративного забарвлення, якого набуває у більш широкому розумінні, як надмірна прихильність до себе, що веде до ігнорування інтересів інших [Didier, с.78].

Як філософський термін *égoïsme* має більш вживаний синонім *solipsisme*, що позначає крайні форми егоїзму та егоцентризму, відповідно до яких єдиною реальністю є особистість того, хто пізнає; його *ego* – я, а весь світ розглядається як сукупність його відчуттів. У психофізіології термін *égoïsme* вживається без пейоративної оцінки та протиставляється антонімічному іменнику *altruisme* [TLF, с.790]. Лексикографи, протиставляючи егоїзм альтруїзму, бачать у ньому розважливу поведінку того, хто не думає про оточуючих.

Синонімами назви негативної моральної якості *égoïsme* виступають *amour (m) de soi, amour (m) de soi-même, amour-propre m, autisme m, autolâtrie n f, culte (m) de moi, égocentrisme m, égoïsme m, égoïsterie f, égoïté f, égotisme m, indifférence (f) à autrui, individualisme m, insensibilité f, narcissisme m, personnalité f, personnalisme m.* У повсякденному мовленні прояви якості у вигляді *égoïsme, égocentrisme, égotisme, individualisme, narcissisme* оцінюються негативно; *amour-propre* подає якість як повагу до себе, що веде до бажання бути визнаним іншими [Genouvrier, с. 250].

Сам латинський займенник *ego* підкреслює наявність спільних рис у наступних номінаціях: *égocentrisme, égoïsme, égoïsterie, égoïté, égotisme,* – відзначаючи в такий спосіб, що на першому плані в них стоїть “Я”.

Метою роботи є аналіз концепту *égoïsme* на матеріалі лексикографічних джерел. Предметом дослідження є концепт *égoïsme* у французькому мовному просторі. Об'єктом дослідження є лексичні,

фразеологічні, синтаксичні та пареміологічні одиниці французької мови, що передають це концепт. У статті розглядається сполучуваність іменника *égoïsme* у сучасній французькій мові.

Вживання, сполучуваність найменування негативної моральної якості *égoïsme* допомагають нам відтворити відповідний концепт у французькій мовній картині світу.

Під концептом слідом за В.А. Масловою ми розуміємо семантичне утворення, відзначене лінгвокультурною специфікою, яке тим чи іншим способом характеризує носіїв певної етнокультури; концепт багатомірний, у ньому можна виділити як раціональне, так і емоційне, як абстрактне, так і конкретне, як універсальне, так і етнічне, як загальнонаціональне, так і індивідуально-особистісне [Маслова, с.50-51].

Семантичні описи концептів повинні дати якомога повне знання про поняття, що існують у свідомості носіїв культури, – знання, що виражене в певних мовних стереотипах, якими можуть бути як слова, так і словосполучення, фразеологізми [Нікітіна, с.117-118].

У французькій мові зафіксовано, що це одна з головних вад людини: *l'égoïsme est un vice presque général* [Rob, с.407]. Сполучуваність дієслів *accuser de, taxer de, condamner, dénoncer, fustiger, stigmatiser, contrer, dépasser, dompter, refuser, surmonter* з цією номінацією вказує на те, що у французькому суспільстві склалося негативне ставлення до цієї моральної якості; у той же час сполучення іменника *égoïsme* з дієсловами *gouverner, triompher, aveugler* передають вплив моральної якості на свого суб'єкта [DCM, с.303].

З цією якістю пов'язані розрахунки, грубість – *les calculs, la muflerie de l'égoïsme*. Вираз *l'inconscience de l'égoïsme* “підсвідомість егоїзму” підкреслює неконтрольованість якості. У словосполученні *s'élever au-dessus de l'égoïsme* “піднятися над егоїзмом” робиться наголос на тому, що є низьким у цій якості, а також на тому, що людина намагається перемогти свій егоїзм, подолати або, як у *s'évader de l'égoïsme*, – втекти від нього. Ця особливість вади відзначається й у виразі *lutter contre l'égoïsme (contre son égoïsme)* “боротися з егоїзмом”, який вказує на те, що ця моральна якість виступає ворогом своєму носію, що людина бореться з нею, можливо, тому, що егоїзм впливає на дії людини, її вчинки: *agir par égoïsme*. Досліджувана якість може виступати агенсом дії, впливаючи на свого носія, засліплювати його *être aveuglé par l'égoïsme* “бути засліпленим егоїзмом”, і отже, представляє небезпеку для суб'єкта дії. Все це обумовлює негативну оцінність якості з боку конкретних свідків та суспільства в цілому. Егоїзм несе нечутливість носію якості, виступаючи бронєю, панциром для нього *être cuirassé d'égoïsme*, і певну небезпеку *sombrer dans l'égoïsme* – в егоїзм, як у воду, можна поринути, загрузнути, навіть потонути у ньому. Якість концептуалізується як безодня, пустеля, вир *un abîme, un désert, un gouffre d'égoïsme*, що підкреслює повну відокремленість егоїста від людей [TLF, с.790].

Образ простору, що лежить в основі концепту *égoïsme*, віддзеркалюють вирази: *être enfermé, isolé, muré dans son égoïsme*, в яких зафіксовано, що егоїзм ізолює, відокремлює суб'єкта якості від оточуючих, будуючи глуху стіну *les cloisons de l'égoïsme*; суб'єкт якості може переховуватися в егоїзмі *se réfugier dans son égoïsme* [TLF, с.790].

Словосполучення *un égoïsme aride, desséchant, étroit, froid, profond, stérile; un solide égoïsme* дають уяву про якість, як про щось досить глибоке і вузьке, безплідне, сухе, холодне. У французькій мовній картині світу егоїзм розрізняється за ступенем прояву *un égoïsme brutal, exécration, farouche, féroce, implacable, monstrueux, odieux, sot, vil, cynique, dur, sordide*. Епітети “грубий”, “мерзенний”, “дикий”, “жорстокий”, “невмолимий”, “дурний”, “нікчемний”, “безсоромний”, “черствий”, “брудний”, “мерзенний” тощо підкреслюють неприємність якості для оточуючих та несуть негативну оцінність і осудну експресію [TLF, с.790].

Подібно до людини *égoïsme* може бути претензійним – *égoïsme prétentieux*, тобто заявляти претензії на отримання чогось, висувати певні вимоги або висловлювати незадоволення. Являючи собою себелюбство у крайній формі, *égoïsme révoltant* буває таким, що обурює, ображає оточуючих. На небезпечність для людей, ворожість їм вказує епітет егоїзму *répugnant* огидний, відразливий; гидкий. У словосполученнях *un égoïsme béat, satisfait, superbe, raffiné, splendide* означення “блаженний”, “задоволений”, “чудовий”, “витончений”, “розкішний”, що вказують на сприйняття моральної якості суб'єктом, підсилюють лексичне значення, зазначаючи інтенсифікацію якості, наприклад, “витончений егоїзм” [Rob, с.407; TLF, с.790].

У французькій мовній картині світу егоїзм розрізняється за віковими, індивідуальними та соціальними ознаками: *l'égoïsme des enfants, des vieillards, égoïsme individuel, familial, égoïsme de classe, égoïsme national* – він властивий дітям та людям похилого віку, може бути притаманним цілій родині або навіть певному класу, нації [NDA, с.234, DCM, с.303].

Поведінці егоїста властиво тягнути на себе ковдру *tirer la couverture à soi*, думати тільки про себе *ne penser qu'à soi*, піклуватися про себе *avoir soin de sa personne* [NDA, с.234].

Важливу роль у формуванні концепту *égoïsme* відіграють прислів'я. У них спостерігається чимало асоціативних зв'язків:

1. Егоїст робить щось лише заради себе: *Chaque luciole éclaire pour elle-même*. “Будь-який світляк світить заради себе”. Правило егоїста – людини, у якій власне “Я” стоїть на першому місці – працювати у своїх власних інтересах, робити все тільки задля себе. [DEL, с. 516]. Прототипом егоїстичної людини є той, хто для приготування собі яєчні не пошкодує сусіднього будинку, хто не думає про зло, що чинить іншому, здобуваючи для себе найменшу вигоду: *il mettrait le feu à la maison du voisin pour faire cuire un oeuf* [DEL, с. 360].

2. Він судить про інших, виходячи зі своїх власних поглядів на життя: *Il est avis au renard, que chacun mange des poules comme lui* “За думкою лиса, кожен їсть курчат так, як і він” [DEL, с. 693].

3. Егоїст не переймається чужими проблемами: *Chagrin d'autrui ne touche qu'à demi* “Біль іншої людини зачіпає тільки наполовину”. Людині властиво занижувати чужі біди та нещастя та перебільшувати свої, саме тому висушене серце символізує егоїстичну людину *avoir le coeur sec* [ФРФС, с.241].

4. Він розглядає стан справ, виходячи зі своїх власних інтересів і вважає свої проблеми найважливішими: *Chacun voit midi à sa porte* “Кожен бачить полудень від своєї двері” [DEL, с. 516].

5. Егоїстична людина захищає лише власні інтереси та інтереси своїх близьких: *Chacun prêche pour sa paroisse* “Кожен проповідує для своїх прихожан, для своєї пастви” [DEL, с. 584].

Виявлено досить широку диференціацію концептуальних ознак. Етичний концепт *égoïsme* займає помітне місце у французькій мовній картині світу. Найчастіше він вербалізується словосполученнями з прикметниками та дієсловами метафоричного походження, фраземами. Колективне сприйняття егоїзму віддзеркалюють французькі прислів'я.

Словниками зафіксоване просторове уявлення про якість, яка відокремлює носія від оточуючих, ізолює, відділяє, будує стіну між ним і людьми; засліплює суб'єкта якості, несе йому небезпеку тощо, але в той же час вона може бути позитивною для самого носія.

Сполучуваність найменування *égoïsme* показує, що найчастіше суб'єкт приховує цю рису характеру, намагається її подолати, побороти. Оцінне ставлення до своїх моральних якостей або до якостей інших людей властиве людині, при цьому позитивні якості є нормою, а все, що відхиляється від норми, привертає увагу і самого суб'єкта, і його оточення. Місце цього концепту у французькій мові підтверджує чималу поширеність відповідної моральної якості у французькому суспільстві. Відношення до нього різне: позитивне – частіше з боку самого носія якості і гостро-негативне – з боку оточення. У науковій та наївній картинах світу *égoïsme* сприймається по-різному – у першій відсутня пейоративна конотація.

Надалі передбачається розширити контури концепту *égoïsme* за рахунок аналізу більш широкого кола синонімів, а також реконструювати цей концепт у порівняльному аспекті.

Література

- Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие / В.А.Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 272с. Никитина С.Е. О концептуальном анализе в народной культуре. / С.Е. Никитина // Культурные концепты. М.: Наука. 1991. С.117-123. *Dictionnaire de la philisophie* / Par Didier Julia professeur agrégé de philisophie docteur ès lettres. – Paris: Larousse. – 1984. – 304p. *Dictionnaire des combinaisons de mots* / Sous la rédaction de Dominique Le Fur. – Paris: Robert. – 2007. – 1011 p. [DCM]. *Dictionnaire des expressions et locutions* / Par Alain Rey et Sophie Chantreau. – Paris: Robert. – 1998. – 888 p. [DEL]. *Genouvrier É., Désirat C., Hordé T. Nouveau dictionnaire des synonymes* / É.Genouvrier, C. Désirat, T. Hordé. – Paris: Larousse, 1994. – 741 p. *Nouveau dictionnaire analogique* / Sous la direction de Georges Niobey. – Paris: Larousse. 1989. 856p. [NDA]. *Robert P. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française: en VII v.* / Sous la direction de P.Robert. – Paris: Dictionnaires Le Robert. – 1960-1970. – V: II. [Rob]. *Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIX-ème et XX-ème siècle: en XVI v./* Sous la direction de Paul Imbs. – 1971-1994. – Paris. – V: VII. [TLF]. *Французско-русский фразеологический словарь* / Под ред. Рецкера Я.И. М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1963. – 1112с. [ФРФС].

ПАНАСЕНКО Н.И.

(Киевский национальный лингвистический университет,

Университет св. Кирилла и Мефодия в Трнаве, Словакия)

ОСОБЕННОСТИ ОБОЗНАЧЕНИЯ РАЗМЕРА В ФИТОНИМИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ

Стаття розглядає одну з численних ознак, що пов'язані з зовнішнім виглядом рослини. Такі ознаки, як форма, розмір, колір та деякі інші допомагають людині не тільки ідентифікувати лікарську рослину, але й встановити ті особливості, що відрізняють її від інших схожих рослин. Ці ознаки відбиваються переважно не у літературних, але у народних назвах рослини.

Ключові слова: фітонімічна лексика, лікарська рослина, розмір, літературна назва, народна назва..

Панасенко Н. И. Особенности обозначения размера в фитонимической лексике. В статье рассматривается один из многочисленных признаков, связанных с внешним видом растения. Такие признаки, как форма, размер, цвет и некоторые другие